

KRAKÓW JAKO MIĘDZYNARODOWE CENTRUM TURYSTYKI RELIGIJNEJ

Wbrew ogólnym we współczesnym świecie tendencjom do sekularyzacji, w przypadku migracji pielgrzymkowych obserwuje się od pewnego czasu ich gwałtowny rozwój. Szacuje się, że we wszystkich religiach w pielgrzymkach do głównych ośrodków kultu religijnego (o zasięgu międzynarodowym i krajowym) uczestniczy obecnie na świecie kilkaset milionów osób rocznie. Jeżeli dodamy do tego wędrowki do ośrodków o zasięgu regionalnym lub lokalnym, liczba pielgrzymów wzrośnie do około miliarda osób, które każdego roku, w różnych zakątkach świata podejmują wędrowki do miejsc świętych.

Ocenia się, że w samej Europie około 50 milionów chrześcijan, głównie katolików, poświęca swe urlopy i wakacje (lub ich część) na odbywanie pielgrzymek. Najwięcej pątników wędruje w Europie do San Giovanni Rotondo (9 mln osób), Lourdes (6 mln), Fatimy (5 mln), Santiago de Compostela (5 mln), na Jasną Górę (4–5 mln), Montserrat (3 mln), Medjugorje (2,5 mln), Krakowa-Łagiewnik (ponad 2 mln). Specyficznym ośrodkiem jest Rzym (ponad 10 mln osób w ciągu roku).

W okresie ostatnich kilku dziesięcioleci wykształciły się nowe ośrodki pielgrzymkowe przyciągające coraz większe rzesze wiernych. Do takich ośrodków należy między innymi Sanktuarium Bożego Miłosierdzia zlokalizowane w krakowskich Łagiewnikach, które w ostatnim okresie przeżywa niebywały rozwój zarówno w skali krajowej, jak i międzynarodowej, globalnej.

Analizując przemiany w geografii ośrodków pielgrzymkowych na świecie w okresie ostatnich dwudziestu lat, można zaobserwować zjawisko stałego wzrostu liczby miejsc notujących rocznie 2–4 miliony odwiedzających. W tej grupie od dłuższego już czasu znajduje się między innymi Jasna Góra, ostatnio dołączyło do niej Sanktuarium Bożego Miłosierdzia w Krakowie-Łagiewnikach. Oba sanktuaria znajdują się wśród około 30 najważniejszych ośrodków

pielgrzymkowych chrześcijaństwa i w grupie około 60 głównych centrów pielgrzymkowych wszystkich religii.

Większość chrześcijańskich ośrodków pielgrzymkowych wiąże się z kultem maryjnym (ponad 80 procent ogółu), który jest powszechny we wszystkich zakątkach świata.

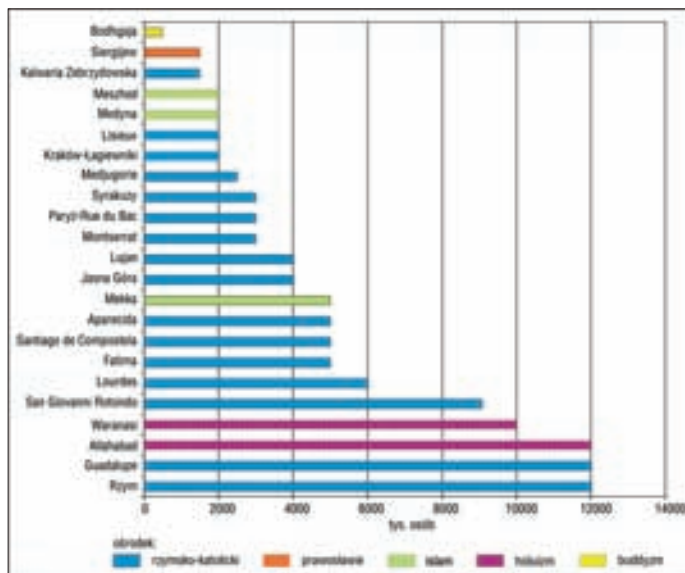
Liczba sanktuariów poświęconych Jezusowi Chrystusowi (w tej grupie znajdują się Łagiewniki w Krakowie) w skali całego świata przekracza nieco 10 procent, natomiast związanych z kultem świętych jest około 5 procent.

W migracjach pielgrzymkowych w Polsce uczestniczy 5–7 milionów osób rocznie (ponad 15 procent ludności kraju). Obok katolików obrządków łacińskiego i wschodniego pielgrzymują wyznawcy prawosławia i islamu. W przeszłości pielgrzymowali także członkowie wspólnot żydowskich, a w latach rozbiorów również polscy protestanci. Polacy stanowią obecnie około

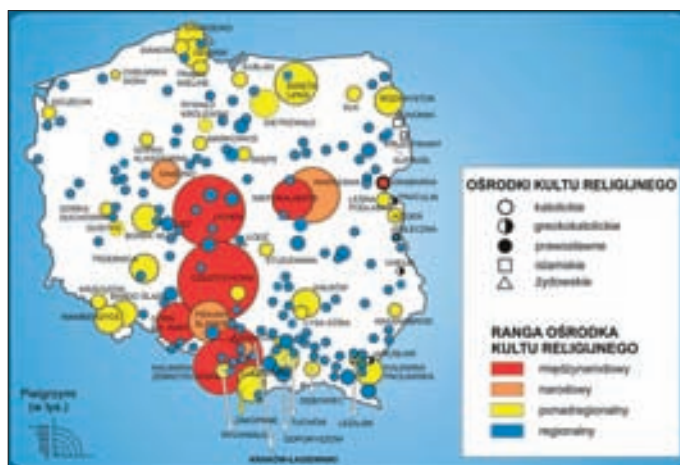
5 procent chrześcijan pielgrzymujących na świecie i ponad 20 procent w Europie. W Polsce rejestruje się ponad 500 sanktuariów, z których większość (98 procent) należy do Kościoła rzymskokatolickiego. Dominują sanktuaria maryjne – około 430 (ponad 85 procent ogółu), z tego ponad 200 z koronowanymi wizerunkami Matki Bożej.

Najważniejsze ośrodki mają zasięg międzynarodowy. Są to: Jasna Góra, Kraków, Kalwaria Zebrzydowska, Licheń, Niepokalanów, Góra św. Anny. Specyficznym ośrodkiem jest Oświęcim, w którym rejestruje się „parapielgrzymki” wyznawców różnych religii i wyznań z całego świata. Głównym centrum pielgrzymkowym jest Jasna Góra (4–5 mln pątników rocznie). Kolejne miejsca zajmują:

Kraków-Łagiewniki (kult Miłosierdzia Bożego i św. Faustyny, ponad 2 mln pielgrzymów) oraz Kalwaria Zebrzydowska i Licheń (ok. 2 mln). Głównymi ośrodkami Kościoła prawosławnego są Grabarka (zasięg międzynarodowy) oraz Jabłeczna (zasięg krajowy). Dla wyznawców judaizmu nadal głównym ośrodkiem jest Kraków, gdzie na cmentarzu

Ruch pielgrzymkowy w głównych ośrodkach kultu religijnego na świecie w 2003 r. (oprac. Antoni Jackowski)

Główne ośrodki pielgrzymkowe w Polsce w 2005 r. (oprac. A. Jackowski)

Sanktuarium Ecce Homo
św. brata Alberta

Cudowny krucyfik w sanktuarium św. Krzyża w Mogile

Sanktuarium Bożego Miłosierdzia w Łagiewnikach przy klasztorze Zgromadzenia Sióstr Matki Bożej Miłosierdzia. W bocznym oltarzu cudowny obraz Jezusa Miłosiernego oraz grób św. Faustyny

F. Mroz

Remuh pojawiają się pielgrzymi żydowscy ze wszystkich zakątków świata. Do dzisiaj swój zasięg międzynarodowy utrzymał Leżajsk. Natomiast życie religijne wyznawców islamu koncentruje się obecnie w Bohonikach i Kruszyńskich.

Polskę odwiedza około 1,5 miliona pielgrzymów zagranicznych rocznie. Zdecydowanie wyróżniają się Jasna Góra, krakowskie Łagiewniki, Kalwaria Zebrzydowska oraz Góra św. Anny. W prawosławiu przyjazdy pielgrzymów zagranicznych notuje się zwłaszcza w Grabarce. Coraz bardziej ożywione są wędrówki religijne z całego świata chasydów na groby świętych cadyków, zlokalizowane w różnych częściach Polski. Największą sławę posiadają cmentarze żydowskie w Krakowie oraz w Leżajsku. Wymienić należy również Oświęcim, gdzie przyjazdy obcokrajowców wynikają często z motywów religijnych.

KRAKÓW

Tradycje Krakowa jako ośrodka pielgrzymkowego sięgają XII stulecia. Przez wieki ciągnęli tu pątnicy, którzy nawiedzali groby „świętych krakowskich”. Głównymi ośrodkami kultu były zawsze katedra na Wawelu oraz Skalka. Nowa epoka w dziejach pielgrzymek krakowskich wiąże się przede wszystkim z Sanktuarium Bożego Miłosierdzia w Łagiewnikach i kultem św. Faustyny Kowalskiej.

Szczytowy okres pątnictwa w Krakowie przypadła na wiek XV, kiedy to rejestrowano tutaj 17 *loca sacra*. Obok kultu św. Floriana (zwłaszcza na Kleparzu) najbardziej rozwinięty był kult św. Stanisława biskupa i męczennika. Kraków piętnastowieczny otrzymał nazwę *Felix saeculum Cracoviae* (*Szczęśliwy wiek Krakowa*), wynikającą z faktu, że w mieście żyło i działało sześć osób zmarłych w opinii świętości: Jan Kanty, Izajasz Boner, Michał Giedroyc, Świętosław zwany Milczącym, Szymon z Lipnicy, Stanisław Kazimierczyk. Ponadto liczni pielgrzymi wędrowali też do miejsc związanych między innymi z kultem Jacka Odrowąża, Salomei, Jana Prandoty, królowej Jadwigi.

Ze względu na istniejące tutaj liczne świątynie, miejsca święte, związane zarówno z kultem relikwii, jak i cudownymi wizerun-

kami w XVI wieku pojawiło się określenie *Cracovia altera Roma* (*Kraków drugim Rzymem*). Termin ten jest stosowany również współcześnie. Nie ma bowiem poza Rzymem drugiego miasta na świecie, którego przestrzeń byłaby tak „wypełniona” świętością. Pochowanych jest tutaj sześć osób już kanonizowanych i osiem błogosławionych. Badania Anny Wilkońskiej wykazały, że w Krakowie znajduje się blisko 160 miejsc i przedmiotów kultu religijnego o zróżnicowanym zasięgu oddziaływania.

Z miejscami świętymi miasta od wczesnej młodości związany był Karol Wojtyła, który już jako uczeń przyjeżdżał z Wadowic w celu nawiedzenia krakowskich *loca sacra*. Potem, jako metropolita, starał się podtrzymać tradycje pielgrzymkowe Krakowa. Główne pielgrzymki wiązały się zwłaszcza z dorocznymi uroczystościami św. Stanisława (Wawel, Skalka) i świętem Podwyższenia Krzyża Świętego (Mogiła). Później doszły Łagiewniki. Określenie Krakowa jako drugiego Rzymu nabrało szczególnego znaczenia w kontekście posługi papieskiej Jana Pawła II.

Obecnie wśród wielu obiektów kultowych Krakowa wiodącą rolę odgrywają przede

Sanktuarium Bożego Miłosierdzia – grób św. Faustyny

F. Mroz

wszystkim: katedra wawelska, Skalka (kult św. Stanisława oraz św. Jadwigi królowej), Sanktuarium Bożego Miłosierdzia w Łagiewnikach oraz Sanktuarium Krzyża Świętego w Mogile. Coraz chętniej nawiedzane jest również sanktuarium *Ecce Homo*. Coraz większym zainteresowaniem cieszą się świątynie Nowej Huty. Dla pobożnych Żydów głównym celem przyjazdu jest przede wszystkim cmentarz Remuh.

Kult św. Stanisława biskupa i męczennika, jednego z głównych patronów Polski, już w XIII wieku nabrał charakteru ogólnokrajowego. Prawdopodobnie XIV stulecia sięga tradycja pieszych pielgrzymek królów polskich z Wawelu na Skalkę, odbywanych w przeddzień uroczystości koronacyjnych. Przypuszczalnie jeszcze ze średniowiecznej tradycji wywodzi się procesja z relikwiami Świętego z katedry wawelskiej na Skalkę, stanowiąca i dzisiaj centralny punkt uroczystości odpustowych. Uczestniczy w niej episkopat Polski z księdzem prymasem na

czele. Grób świętego spełniał w przeszłości funkcję Ołtarza Ojczyzny – *Are Patriae*.

Miejszem kultu św. Stanisława jest również Skalka, gdzie w 1079 roku zginął on śmiercią męczeńską. Na dziedzińcu znajduje się sadzawka zwana Kropielnicą Polską. Według tradycji po zamordowaniu świętego jego ciało poćwiartowano i wrzucono do sadzawki. Dzięki temu woda nabrała mocy uzdrawiającej, zwłaszcza przy schorzeniach wzroku. Kronikarz piszący w XIII wieku biografie św. Stanisława wśród przybywających do sadzawki chorych pątników wymienia również pielgrzymów narodowości żydowskiej.

Wielką czcią otaczane są również relikwie królowej Jadwigi, kanonizowanej przez papieża Jana Pawła II podczas Jego pielgrzymki do Ojczyzny w 1997 roku.

Mogiła należy do najsłynniejszych polskich sanktuariów Jezusa Ukrzyżowanego. Kult rozwija się od XIII wieku wokół cudownego krucyfiksu. Najwięcej pielgrzymów przybywa tu podczas okta-

wy Podwyższenia Krzyża Świętego (główny odpust) oraz w Wielkim Tygodniu. W ostatnim dwudziestoleciu obserwuje się znaczne ożywienie kultu Pana Jezusa Ukrzyżowanego.

Młode wiekiem jest Sanktuarium *Ecce Homo* św. brata Alberta. Należy do nielicznych ośrodków pielgrzymkowych w Polsce, w któ-

Sanktuarium Bożego Miłosierdzia w nowej bazylice

F. Mróz

Pomnik Jana Pawła II przed sanktuarium

F. Mróz

w Kalwarii Zebrzydowskiej, a także przy szlaku sanktuariów Pańskich. Obok Sanktuarium *Ecce Homo* obejmuje on sanktuaria w Alwerni, Krakowie-Mogile oraz w Imbramowicach.

Rozwój kultu maryjnego wiązał się w pierwszym okresie (przełom XIV/XV w.) przede wszystkim ze stynącymi łaskami wizerunkami Matki Bożej w kościołach: Karmelitów Trzewickowych na Piasku (obraz Matki Bożej Piaskowej Pani Krakowa, koronowany w 1883 r.), Bożego Ciała oraz Augustianów pod wezwaniem św. Katarzyny. W następnych stuleciach największą sławą cieszyły się (i cieszą nadal) zwłaszcza te wizerunki Maryi, które zostały wyróżnione koronami papieskimi (około 10).

Rozwój kultu Bożego Miłosierdzia w Łagiewnikach i kultu św. Faustyny Kowalskiej stanowią nowy rozdział w dziejach pielgrzymowania i turystyki religijnej do Krakowa. Pielgrzymki do Łagiewnik rozpoczęły się wkrótce po śmierci siostry Faustyny (5 października 1938 r.), w okresie drugiej wojny światowej. W okresie okupacji codziennym pątnikiem był tutaj Karol Wojtyła. Po zakończeniu wojny kult zataczał coraz szersze kręgi. 22 czerwca 1968 roku metropolita krakowski kardynał Karol Wojtyła wpisał to miejsce na listę sanktuariów diecezjalnych. W latach 70. pielgrzymi pochodzili głównie z ówczesnej archidiecezji krakowskiej

Synagoga Remuh na krakowskim Kazimierzu

Macewy na cmentarzu Remuh w Krakowie

rych rozwinięty jest kult Męki Pańskiej oraz kult osoby świętej i błogosławionej. W sanktuarium tym pielgrzymi otaczają czcią łaskami stynący wizerunek Chrystusa ubiczowanego *Ecce Homo* oraz relikwie św. brata Alberta (Adama Chmielowskiego) i relikwie bł. siostry Bernardyny Marii Jabłońskiej – współzałożycielki Zgromadzenia Sióstr Albertynek. Świątynia położona jest na szlaku papieskim wiodącym do sanktuariów: Miłosierdzia Bożego w Krakowie-Łagiewnikach oraz

i sąsiadujących z nią diecezji katowickiej i tamowskiej. Obecnie zasięg Łagiewnik obejmuje już całą Polskę.

W 1993 r. Jan Paweł II dokonał beatyfikacji siostry Faustyny, a w 2000 roku jej kanonizacji. Po raz pierwszy Jan Paweł II odwiedził sanktuarium łagiewnickie 7 czerwca 1997 roku, po raz wtóry przybył tu 17 sierpnia 2002 roku. Celem tego ostatniego pobytu była konsekracja nowej bazyliki Bożego Miłosierdzia. Oba pobyty Ojca Świętego

Zasięg zorganizowanego ruchu pielgrzymkowego do Łagiewnik w 1992 r. (oprac. Franciszek Mróz)

w Łagiewnikach odegrały ważną rolę w rozwoju kultu Bożego Miłosierdzia i św. Faustyny w Kościele powszechnym i na całym świecie. Wizyta w roku 2002 była wielkim wołaniem o miłosierdzie Boże dla współczesnego świata.

Znalazło to swój wyraz w przejmującym *Akcie zawierzenia świata Bożemu miłosierdziu*. W wygłoszonej wówczas homilii Ojciec Święty mówił między innymi: [...] w tym sanktuarium chcę dokonać uroczystego aktu zawierzenia świata Bożemu miłosierdziu. Czynie to z gorącym pragnieniem, aby orędzie o miłosiernej miłości Boga, które tutaj zostało ogłoszone za pośrednictwem siostry Faustyny, dotarło do wszystkich mieszkańców ziemi i napelniało ich serca nadzieją. [...] Trzeba przekazywać światu ogień miłosierdzia. [...] To zadanie powierzam wam, drodzy bracia i siostry, Kościołowi w Krakowie i w Polsce oraz wszystkim czcicielom Bożego miłosierdzia, którzy tutaj przybywać będą z Polski i z całego świata. Bądźcie świadkami miłosierdzia. A po powrocie do Rzymu mówił między innymi: Nowa świątynia [w Łagiewnikach] stanowić będzie centrum, z którego promieniować będzie na cały świat blask miłosierdzia Bożego (Castel Gandolfo, 21 sierpnia 2002 r.).

Ustanowienie tu przez Ojca Świętego światowego centrum kultu miłosierdzia Bożego oraz dokonane właśnie w Łagiewnikach zawierzenie świata Bożemu miłosierdziu znacznie podniosły rangę sanktuarium. Co roku przybywa tu około dwóch milionów pątników, co stawia Łagiewniki na drugim miejscu w Polsce (po Jasnej Górze) i w gronie trzydziestu najważniejszych ośrodków chrześcijańskich.

Zasięg przestrzenny Łagiewnik w 2003 r. – świat (oprac. A. Jackowski)

Kult Bożego miłosierdzia ma zasięg globalny, notuje się go w różnych zakątkach ziemi. Świątynie pod tym wezwaniem powstają na wszystkich kontynentach. W milionowych nakładach drukowane są obrazki z wizerunkiem Chrystusa Miłosiernego. W milionach egzemplarzy ukazał się *Dzienniczek*, tłumaczony na wiele języków. Uważa się, że *Dzienniczek* jest najczęściej tłumaczonym dziełem polskiego autora. Stale wzrasta na świecie rzesza czcicieli Bożego miłosierdzia, których liczbę określa się na kilkadziesiąt milionów osób.

Do krakowskich Łagiewnik pielgrzymi przybywają z blisko 100 krajów, niekiedy bardzo oddalonych od Polski. Zasięg przestrzenny oddziaływania sanktuarium w Łagiewnikach jest obecnie największy na świecie (Jasna Góra niewiele ponad 80, Lourdes i Fatima ponad 70 krajów), co potwierdza powszechność kultu Bożego miłosierdzia.

Do sanktuarium w Łagiewnikach przybywa około 500 tysięcy pielgrzymów z zagranicy. Stanowią oni blisko 25 procent ogółu odwiedzających to sanktuarium, co na tak młody ośrodek, będący jeszcze w fazie intensywnego wzrostu, z pewnością jest wartością znaczącą. Jest to równocześnie najwyższy odsetek w Polsce i jeden z najwyższych w Europie (przykładowo Lourdes 60 procent, Jasna Góra około 10 procent, San Giovanni Rotondo ponad 5 procent). Reprezentowane

Zasięg zorganizowanego ruchu pielgrzymkowego do Łagiewnik w 2000 r. (oprac. F. Mróz)

są wszystkie kontynenty. Dominują przyjeźdźni z Europy (78 procent), a następnie z Ameryki Północnej (16 procent).

Ruch pielgrzymkowy wzrasta z każdym rokiem. Zaczęły się pojawiać pielgrzymki piesze, zwłaszcza z odległych miast, na przykład Poznań, Warszawy, Białegostoku.

Każdego roku około 30 procent pątników przybywa do sanktuarium po raz pierwszy, ale równocześnie taki sam odsetek przyjeżdża tu wielokrotnie, a blisko 20 procent odwiedza sanktuarium każdego roku.

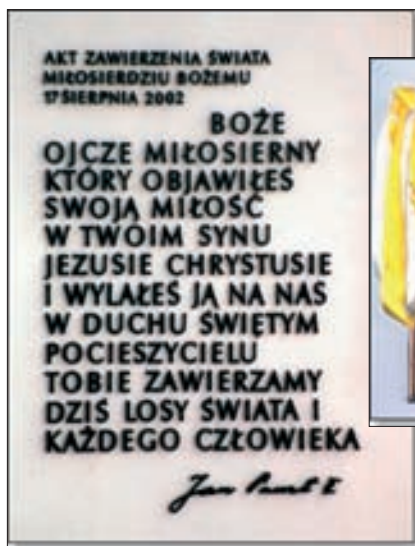
Najwięcej pielgrzymów gromadzi się w święto Bożego Miłosierdzia, czyli w pierwszą niedzielę po Wielkanocy, oraz 5 października – w rocznicę śmierci siostry Faustyny. W obchodach święta Bożego Miłosierdzia w latach 80. uczestniczyło kilkaset osób, na początku lat 90. liczba ta wzrosła do kilku tysięcy. W 2000 roku, kiedy to święto Miłosierdzia Bożego zbiegło się z kanonizacją siostry Faustyny, do Łagiewnik przybyło ponad 150 tysięcy wiernych, w 2005 roku wielkość ta przekroczyła 200 tysięcy osób. Można przypuszczać, że w związku z wprowadzeniem święta Miłosierdzia Bożego w całym Kościele katolickim jeszcze większe rzesze pielgrzymów będą w tym dniu odwiedzały sanktuarium.

Zasięg przestrzenny Łagiewnik w 2003 r.
– Europa (oprac. A. Jackowski)

Od stuleci Kraków był ważnym ośrodkiem kultu religijnego wyznawców judaizmu. Krakowski Kazimierz zwany był w XVII wieku „świętą gminą nad rzekami Wisłą i Wilgą”. Obecnie należy do najbardziej znanych dzielnic żydowskich w Europie – obok takich miejsc, jak Josefov w Pradze, siódmy dystrykt w Budapeszcie, Jodenbreestraat, Valkenburgerstraat, Oude Schans w Amsterdamie weneckie czy rzymskie getto. Badania wskazują, że jest on celem przyjazdów do Krakowa ponad 6 procent osób pochodzących z Polski oraz blisko 9 procent obcokrajowców. Duży wpływ na ożywienie przyjazdów miało powołanie i działalność Fundacji Judaica. W Krakowie zachowało się dziewięć synagog, z których dwie (Remuh i Tempel) używane są do celów kultu religijnego. Głównym celem przyjazdów o charakterze pielgrzymkowym Żydów z całego świata jest grób Mojżesza Isserlesa (ok. 1522–1572). Grób znajduje się na cmentarzu Remuh, który jest jednym z najstarszych cmentarzy żydowskich w Europie. Miejsce pochówku tego wybitnego rabina, talmudysty i filozofa przetrwało różne zawirowania historyczne, nie zniszczyli go nawet hitlerowcy (rzekomo bali się jego klątwy) i komuniści. W opinii wiernych potwierdziło to jeszcze dobitniej niezwykłą moc tego uczonego Żyda, uważanego powszechnie za cudotwórcę.

Kazimierz oferuje turystom także urozmaicone usługi kulturalne, noclegowe, gastrono-

miczne i rozrywkowe. Zlokalizowane tu hotele (około 30) oferują blisko 1000 miejsc. Działa ponad 100 restauracji, pubów, klubów i barów. Życie kulturalno-rozrywkowe dzielnicy trwa do późnych godzin nocnych.

Przeprowadzone rozważania potwierdziły wielką rangę Krakowa i Małopolski w światowych migracjach pielgrzymkowych. Z jednej strony wynika to z liczącej stulecia tradycji pielgrzymowania. Ale ważną rolę we współczesnej promocji Krakowa jako światowego centrum pielgrzymkowego odgrywa kult Bożego miłosierdzia powiązany z kultem św. Faustyny. Kult ten ma charakter globalny, ogólnoświatowy. Najważniejszą rolę w kształtowaniu tej funkcji religijnej współczesnego Krakowa i regionu odegrała osoba Jana Pawła II.

Chasydzkie centra pielgrzymkowe w Polsce (groyby cadyków) w 2007 r.
(oprac. Beata Gładysz)

PERSPEKTYWY ROZWOJU

Zadajmy więc sobie pytanie, czy krakowskie ośrodki kultu religijnego są przygotowane do przyjmowania wzrastającej liczby od-

wiedzających? Czy sanktuaria, a także władze samorządowe i kościelne są w stanie zapewnić wizytującym odpowiednie warunki pobytu w zakresie zaspokojenia potrzeb duchowych

i bytowych? Wreszcie co należy uczynić, aby pielgrzymi zechcieli przeznaczyć na pobyt w głównych ośrodkach co najmniej 2–3 dni zamiast kilku godzin, jak ma to często miejsce obecnie?

Odpowiedź na tak postawione pytania wbrew pozorom nie jest prosta i łatwa. Wymaga odpowiedniej diagnozy stanu istniejącego, prawidłowych założeń prognostycznych, a przede wszystkim ścisłej kooperacji gospodarzy sanktuarium, władz samorządowych i rządowych, a także odpowiednio przygotowanych kadr i zagospodarowania.

Dotychczasowe rozważania upoważniają do następującej konstatacji:

- Kraków posiada wiele obiektów kultu różnych wyznań i religii, które mogą stanowić podstawę do intensywnego rozwoju turystyki religijnej.

- Wiele znaczących miejsc kultu zlokalizowanych jest ponadto w bezpośrednim sąsiedztwie Krakowa, jak też w całym województwie małopolskim. Rozpatrując strukturę miejsc kultu w Kościele rzymskokatolickim można stwierdzić, że Kraków stanowi unikatowy przykład ośrodka religijnego bogatego w miejsca święte związane z kultem świętych, kultem Pańskim i kultem maryjnym. Jest centrum światowym kultu Bożego miłosierdzia i kultu św. Faustyny. Wreszcie jest to miasto Jana Pawła II. Są tylko dwa tego rodzaju ośrodki na świecie: Rzym i Kraków.

- Dla uczestników turystyki religijnej cenny walor stanowi drewniana architektura sakralna. Na terenie województwa zachowało się kilkadziesiąt zabytkowych drewnianych kościołków katolickich i ponad 30 dawnych cerkwi

greckokatolickich. Największą grupę stanowią kościoły gotyckie lub nawiązujące do stylu gotyckiego (XV–XVII w.). Niektóre z kościołków znalazły się na Liście Światowego Dziedzictwa UNESCO. Utworzono Małopolski Szlak Architektury Drewnianej, który na terenie naszego województwa objął 52 kościoły i 30 cerkwi.

- Uczestnikami turystyki religijnej są również przedstawiciele religii mojżeszowej. Odwiedzają oni zazwyczaj krakowski Kazimierz, cmentarz Remuh oraz cmentarze żydowskie Małopolski. W regionie zachowało się 11 oheli, w których pochowani są sławni cadykowie. Do najbardziej znanych należą cadykowie z Nowego Sącza, Bobowej, Grybowa i Gorlic. W 16 miejscowościach województwa zachowały się budynki dawnych synagog. Istnieje projekt wytyczenia szlaku chasydzkiego, który miały funkcjonować jako szlak turystyczny. Obok grobów cadyków i sławnych rabinów przyjeżdżający Żydzi chętnie odwiedzają również miejsca i muzea martyrologii, zabytki działalności gospodarczej i technicznej Żydów, zabytki architektury (głównie sakralnej, ale nie tylko). Coraz popularniejszym staje się Festiwal Kultury Żydowskiej.

- Wraz z całym „zapleczem przestrzennym” Kraków stanowi stolicę wykształconego już regionu pielgrzymkowego.

Analizując rozwój turystyki religijnej na świecie i w Polsce (i to nie tylko podróży chrześcijan), można zaobserwować, że w wielu przypadkach bardzo znacząco wpływa ona na przekształcenia struktury społeczno-gospodarczej ośrodka kultu, głównie poprzez wzrost sektora trzeciego, szczególnie zaś szeroko rozumianych usług turystycznych. Przypomnijmy, że na początku XX wieku w literaturze światowej pojawił się termin „przemysł turystyczny”. Określenie to miało pod-

kreślać rangę ekonomiczną i społeczną turystyki. Jako uzasadnienie do utworzenia takiego pojęcia posłużył przykład Lourdes, które już wtedy zaczęło być miastem o monokulturze gospodarczej związanej z hotelarstwem. A więc tak istotny w ekonomice turystyki termin wiązał się ze skutkami gospodarczo-społecznymi wędrowek o motywacji religijnej. Później takie przykłady zaczęły się mnożyć.

Politykę w tym zakresie należy wypracowywać, korzystając z przykładów i doświadczeń zagranicznych. Wiele z tych osiągnięć na trwałe znalazło swoje miejsce w światowej literaturze przedmiotu, natomiast ciągle nie znajdują dostatecznego uznania i zrozumienia wśród decydentów polskich. Często można odnieść wrażenie, że zainteresowane strony nie w pełni zdają sobie sprawę ze skali zjawiska, jakie w sensie globalnym stanowią pielgrzymki i turystyka religijna.

Niemal zupełnie bagatelizowanym przejawem tego fenomenu są jego konsekwencje ekonomiczne, społeczne i kulturalne.

WNIOSKI

Myśląc o zaktywizowaniu turystyki religijnej do Krakowa, należy postawić sobie kilka zasadniczych pytań:

- Jaki powinien być przyjęty scenariusz odnoszący się do przyszłości turystyki religijnej w mieście: scenariusz stagnacji, umiarkowanego rozwoju czy intensywnego rozwoju?

- Czy zmierzać do stabilizacji turystyki religijnej na obecnym

poziomie z równoczesną aktywnością na polu zwiększenia zasięgu międzynarodowego miasta (zwiększenie przyjazdów turystów z zagranicy) i rozwojem niezbędnej infrastruktury?

- Jaką liczbę uczestników turystyki religijnej miasto jest w stanie przyjąć obecnie i w przyszłości?

- Czy miasto jest zainteresowane przyjęciem turystów na okres dłuższy (kilka noclegów), czy tylko na kilka godzin?

- Jeżeli na dłuższy okres – to jakie należy podjąć niezbędne działania, aby ten cel osiągnąć? Jego realizacja będzie wymagać wcześniejszego rozwoju niezbędnej i zróżnicowanej infrastruktury.

- Czy miasto uwzględni rozwój przyjazdów osób chorych i niepełnosprawnych, którzy w tego typu turystyce stanowią szczególnie liczną grupę? Jeżeli tak, jakie są przewidziane specjalne rozwiązania przestrzenne i organizacyjne?

- Należy dążyć do istotnej poprawy w zakresie dostępności komunikacyjnej miasta. Odnosi się to zarówno do komunikacji lotniczej (Balice), autokarowej (sieć odpowiedniej jakości dróg) oraz kolejowej (szybkie pociągi typu TGV).

- Rozwój funkcji pielgrzymkowej wymaga zwiększenia dostępności komunikacyjnej ośrodków kultu. Szczególnie dotyczy to Łagiewnik i Mogiły.

- Osiągnięcie zakładanych celów wymaga wzmożonej działalności marketingowej. Ciągłe odczuwa się niedostatek odpowiednio przygotowanych materiałów informacyjnych.

- Należy rozpatrzyć możliwość organizacji w Krakowie międzynarodowych konferencji i kongresów dotyczących problematyki turystyki religijnej.

Okno Papieskie w Pałacu Biskupim przy ul. Franciszkańskiej 3

- Należy rozpatrzyć możliwość organizacji w Krakowie międzynarodowych targów turystyki religijnej.
- Należy uregulować sprawę „przemysłu pamiątkarskiego dotyczącego dewocjonaliów”, między innymi poprzez organizację konkursów na najładniejszą pamiątkę itp.
- Należy ustalić zasady współpracy władz samorządowych, kościelnych i Gminy Żydowskiej zmierzającej do znaczącego rozwoju turystyki religijnej w Krakowie.
- Podobne działania powinny zostać podjęte w województwie. Tylko w ten sposób może wykształcić się „Małopolski szlak turystyki religijnej”.
- Należy rozpatrzyć możliwość utworzenia wyspecjalizowanej placówki marketingowo-naukowej.

Zakres i liczba tego typu pytań są stale otwarte. W każdym momencie mogą pojawić się problemy, które w chwili obecnej trudno jest przewidzieć, a które będzie należało uwzględnić w przyszłej strategii rozwoju miasta.

Pewne zamierzenia mające na celu ułatwienie poznania Krakowa jako centrum turystyki religijnej zostały już podjęte. Z inicjatywy urzędu miasta wydano szereg tematycznych publikacji i materiałów informacyjnych, wytyczono również trasy turystyczne, zawierające elementy dziedzictwa religijnego. Są to między innymi:

- Krakowski Szlak Świętych
- Trasa św. Stanisława
- Szlak św. Faustyny
- Ścieżkami Jana Pawła II
- Spacer po Kazimierzu „Trasą zabytków żydowskich”
- Zabytki żydowskie
- Droga Królewska
- Trasa Uniwersytecka
- Nowa Huta – Burzliwe dzieje od czasów stalinizmu do „Solidarności”
- Trasa nowohucka

W ostatnim czasie podjęto prace nad odtworzeniem Małopolskiej Drogi św. Jakuba, biegnącej również przez Kraków. Stanowi ona fragment Szlaku św. Jakuba Apostoła w Polsce.

Szlaki te powinny stanowić istotny czynnik skłaniający turystę do bardziej aktywnego niż dotychczas zwiedzania miasta. Chodzi przede wszystkim o przekonanie uczestnika turystyki religijnej lub organizatorów takich przyjazdów, że obok pobytu w danym sanktuarium warto zobaczyć również inne elementy tkanki miejskiej Krakowa. Niestety, dotychczas uczestników turystyki religijnej interesują – obok wybranego sanktuarium – tylko zabytki, i to tylko w ograniczonym zakresie.

Świątynia w Łagiewnikach to wyjątkowe miejsce. Ten niecodzienny i drogocenny dar musimy ubogacać naszymi działaniami zmierzającymi do wypełnienia testamentu Jana Pawła II, aby sanktuarium to rzeczywiście stało się światowym centrum kultu Bożego miłosierdzia.

Ważną rolę w rozwoju Łagiewnik odegra niewątpliwie powstające z inicjatywy kardynała Stanisława Dziwisza Centrum Jana Pawła II „Nie lękajcie się”. Program użytkowy Centrum przewiduje

między innymi budowę kilku domów pielgrzyma, wielofunkcyjnego Muzeum Jana Pawła II, centrum kongresowego. Świadomość zasięgu światowego kultu powinna stanowić wystarczającą inspirację dla podejmowania również innych działań, mających na celu przyciągnięcie do miejsc związanych z tym kultem coraz więcej pielgrzymów i turystów.

Należy przypuszczać, że już w niedalekiej przyszłości liczba pielgrzymów zbliży się do trzech milionów. Już dziś Łagiewniki znajdują się w ofercie wszystkich najważniejszych agencji turystycznych świata. Należy przygotować miasto, a zwłaszcza bezpośrednie sąsiedztwo sanktuarium na przyjęcie milionów pielgrzymów.

Kraków zawsze był miastem Jana Pawła II. Przy każdej okazji sam to podkreślał z całą mocą. I takim miastem Kraków pozostał po śmierci tego Wielkiego Papieża. Będzie przyjeżdżać do nas coraz więcej osób z kraju i z zagranicy wędrujących europejskim „Szlakiem Jana Pawła II”. Setki, a nawet tysiące osób wędrują pod słynne „okno papieskie” przy ul. Franciszkańskiej. To wielkie wyróżnienie dla miasta i regionu, ale i wielka szansa promocji w skali globalnej.

Można założyć, że w turystyce religijnej do Krakowa w XXI wieku główną rolę będą odgrywać Łagiewniki. Należy jednak podjąć działania zachęcające turystę do odwiedzenia również innych obiektów kultu i pozostałych fragmentów miasta. Istotny

element aktywizacji turystyki religijnej do Krakowa powinny również stanowić sanktuaria położone w regionie krakowskim. Przede wszystkim chodzi o Kalwarię Zebrzydowską, Wadowice, Ludźmierz. Specyficznym ośrodkiem „parapielgrzymkowym” o zasięgu światowym dla wyznawców różnych religii jest Oświęcim. Już obecnie odbywają się tutaj międzynarodowe spotkania ekumeniczne.

Od wieków Kraków był miastem wielkiej modlitwy, pobytu w tutejszych świątyniach skłaniały do refleksji, skupienia i medytacji. Współczesny człowiek potrzebuje takiego chwilowego odizolowania się od zgiełku życia codziennego, jego kłopotów i coraz większego pośpiechu. O istniejącym zapotrzebowaniu w tym zakresie świadczyć mogą cieszące się coraz większą popularnością pobytu „wyciszające” w klasztorze oo. Benedyktynów w Tyńcu.

Celem powyższych rozważań było podkreślenie unikatowego waloru Krakowa, jakim jest jego ranga wielkiego ośrodka religijnego. Tworzy go z jednej strony gęsta sieć miejsc świętych, z drugiej zaś świadomość, że jest to miasto Jana Pawła II. Dzięki swojej niezwyklej przestrzeni sakralnej Kraków powinien zapraszać do przyjazdów umożliwiających odwiedzającym zadumę nad własnym życiem, spojrzenie z innej perspektywy do problemów dnia powszedniego, medytację. A przede wszystkim zapraszać do głębokiej modlitwy. Takiego waloru i takich możliwości nie ma – poza Rzymem – żadne inne miasto Europy, a chyba i świata.

Antoni Jackowski

*Drogi św. Jakuba Apostoła w Polsce w 2008 r.
(oprac. F. Mróz)*